

בבא דרישא פטור ומותר –

ביאור דברי התוס' והידוש בגדרי לפני עוור ומסייע בכל התורה כולה

הקשו התוס' למה בבא דרישא בעל הבית שקיבל מן העני פטור ומותר הרי עובר בלפני עוור. ותירצו שיש אופנים שאין בו לפני עוור, אך לא נחה דעתם בזה שהרי עובר באיסור מסייע דרבנן. ודבריהם קשים מאוד מכמה כוונות:

א] בהמשך דבריהם כתבו שגם אם אינו עובר בלפני עוור עדין עובר באיסור מסייע שהוא דרבנן. והקשו כמה מפרשים הרי יש חיוב של אפרושי מאיסורא דאורייתא, והרי יכול למנוע את המשך הטלטול. שכאשר העני מושיט את ידו ליטול את החפץ יסרב בעל הבית בעדינות, ובכך ימנע את העני מלעבור על איסור שבת.

א] מה הוקשה להם, נכון שיש לפני עוור, אך הסוגיא דנה משום איסור שבת. וכמה ראשונים כתבו שיש ליישב כן, אך לא מסתבר שהתוס' לא העלו זאת על דעתם. ויש להעמיק בהם. ב] הרי בכל המשנה מדובר שבעל הבית והעני שוגגים, אם כן מדוע יעבור בלפני עוור, הרי אינו יודע שהוא שבת. וכי נחדש שיש לפני עוור בשוגג?

ביאור הענין – שני ענייני לפני עוור

ובבבא דפטור ומותר נאמר שבעל הבית אינו עובר באיסור שבת. ועל זה הקשו התוס' הרי עובר על איסור שבת של לפני עוור. ואף שהוא תרי עברי דנהרא ואין זה לפני עוור של שבת, שהרי לא גרם את הפעולה, אך עדין יש כאן מסייע שהוא דרבנן של לפני עוור של שבת. ולפי זה מיושבות היטב כל הקושיות. שודאי שאם יודע שחברו עובר על איסור שבת, יש חיוב דאורייתא של אפרושי מאיסורא, אך כאן הנידון הוא האם במעשה הסיוע עובר על איסור שבת או לא. ולפי זה יוצא חידוש שעובר על איסור מסייע או לפני עוור אף בשוגג. שכשם שצריך ללמוד הלכות שבת כדי שלא לעבור על איסורים, כך יש לו ללמוד כדי שלא יעברו אחרים על ידו.

ונראה ליישב את דבריהם שהרי ידוע מה שדנו באחרונים אם לפני עוור הוא מצד החיובים בין אדם לחבירו שלא יכשיל את חברו בעצה שאינה הוגנת. או שמא שכשם שנאמר שאסור לעשות עבירה, כך אסור לעשות את העבירה על ידי אחרים. ואין זה דומה לחיוב לאפרושי מאיסורא, שהוא מדיני ערבות אך כאן הוא נחשב כאילו ממש עושה את העבירה בידיים כאשר מכשיל את חברו. והדברים ידועים. ונראה שכיון שמדובר במשנה על שוגג לא שייך לדון בשאלה אם מותר או אסור אלא האם נחשב שעובר על איסור שבת או לא. והתחדש במשנה שיש אופנים שהם נחשבים כאיסור שבת, והוא רק פטור עליהם ולא מותר. ונפק"מ שגם אם יודע אסור לעשותם מצד איסור שבת.

פטורי דאתי בהו לידי חיוב הטאת ביאור מחלוקת הראשונים

ונראה שחדשו חכמים רשות חדשה הנקראת "ידו הפשוטה" כשם שיש רשות היחיד ורשות הרבים כמו כן יש מצב בינים של יד פשוטה שאינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד.

ומכח זה נתחדשו ארבעה דינים:

א] בעל הבית המושיט את ידו לחוץ נחשב כאילו עושה פעולה של הוצאה כיון שהביא את החפץ למצב של יד פשוטה לרשות אחרת.

ב] בעל הבית המניח חפץ בידו של עני הפשוטה עובר ב"פטור אבל אסור" משום שהמצב של ידו של עני הפשוטה יש לו שייכות עם רשות הרבים, שהרי העני עומד ברשות הרבים.

וכן לגבי עני א] עני המושיט את ידו הטעונה לפניו. ב] ועני המניח חפץ בידו של בעל הבית המושטת לחוץ. ונפק"מ בזה שאף על ידי גוי יהיה אסור. למשל אסור לבעל הבית להושיט ידו לחוץ, על מנת שיטול הגוי מתוכו. ולא זו בלבד אלא ידו של גוי המושטת לתוך הרשות אסור לבעל הבית ליתן לתוכה.

והאופנים שנחלקו בהם הראשונים הם, כאשר פשט בעל הבית את ידו הריקנית לחוץ ונתן העני לתוכה, האם העני פטור אבל אסור או שמא בעל הבית פטור אבל אסור. וכן באופן שפשט העני את ידו הריקנית לפניו ונתן בעל הבית לתוכה האם העני פטור או שמא בעל הבית פטור.

והנה דעת התוס' היא שכל פעולה שהיתה יכולה בנקל להגיע לידי איסור שבת נאמר עליה פטור. ולכך הושטת העני בידו הריקנית לתוך הבית, בנקל היה יכול להגיע לחיוב חטאת אם היה נוטל מתוך ידו של בעל הבית. לעומת זאת בעל הבית שהכניס לתוכו היה רחוק מאוד מחיוב.

ביאור תקנת "פטור אבל אסור" לדעת רש"י

ראשית כל זה פשוט שכל פעולה שיכולה להביא לסרך איסור, אין לעשותה, וכאן לא מדובר מצד הרחק מן הכיעור אלא תקנה חדשה של פטור אבל אסור.

לפני שנבאר את דעת רש"י, צריך להתבונן שהדין של המשנה "פטור" הוא פירושו של הדין שתיים שהן ארבע. ולפי רבא לעיל ב: שהם "רשויות" צ"ע היאך יתיישב שתיים שהן ארבע בפטורים. הרי אין כאן רשויות נפרדות.

והא אתעבידא מלאכה מבינייהו – בדין שנים שעשו בהוצאה וזה עוקר וזה מניח

א] צ"ע הרי דין שנים שעשו ידוע והוא משנה מפורשת לקמן, ולא התחדש כאן ואם כן מדוע הקשתה הגמ' על המשנה בעוד שהוא משנה מפורשת לקמן צב: ששנים שעשו פטורים.

ב] עוד צריך להבין, מדוע שאלה הגמ' את השאלה כאן, הרי שאלה זו מתייחסת למשנה עצמה, למה שניהם פטורים.

ג] עוד צריך ביאור שלכאורה משמע שרצה לחייב באופן שפשט העני את ידו לפניו ונטל בעל הבית מתוכה, הרי בעל הבית עשה רק הנחה, וכיצד יתחייב הרי לא עשה הוצאה. ואם נאמר שקבע את ההוצאה, וכי יתחייב גם אם הכניס גוי או קוף או אפילו הרוח. עוד צריך ביאור שכאן משמע שרצה לחייב את המניח, ואילו לקמן צג. מבואר בתוס' שלגבי זה עוקר וזה מניח היה מקום לחייב רק את העוקר בלא המניח.

ביאור הענין אין שום שייכות לסוגיין ודין שנים שעשו

שאם נאמר שמדובר גם באופן שהושיט ידו לפניו ובעל הבית נטל ממנו אם כן אין זה שייך לסוגיא הבאה.

ומה שמבואר לקמן צג. לגבי זה עוקר וזה מניח, מדובר ששני אנשים הוציאו חפץ מן הבית, והלכו יחד, אחד עקר וקודם שבאו להניח את החפץ העבירו לחבירו והוא זה שעשה את ההנחה. ובאופן זה, היה מקום לומר שהעיקר הוא ההוצאה, או ההעברה, וההנחה אינה אלא תנאי בעלמא שאם לא הונח אין חשיבות להוצאה כל זמן שהוא באוויר.

ונראה שקושיית הגמ' אינה אלא באופן שהכניס ידו לתוך הבית ובעל הבית הניח החפץ בידו, ובאופן זה עשה גם את המעבר של הרשויות וגם את ההנחה ברשות הרבים.

ולפי זה מובן היטב שכל קושיית הגמ' היא באופן שאחד עשה גם את המעבר בין הרשויות וגם את ההנחה.

והטעם שפטור הוא משום שצריך שיעשה גם את העקירה, ועל זה דרשו העושה את כולה ולא העושה את מקצתה. ואין זה שייך כלל לדין שנים שעשו. וזה מהווה הקדמה לדין הבא של הטעינו חבירו אוכלין ומשקין, ואתי שפיר המשך הגמ'.

הטעינו חברו אוכלין ומשקין

א] הגמ' מאריכה בעמוד ב' לומר כי קאי רבי במסכת זו לא תשייליה במסכתא אחרית, אף שלכאורה נראה התירוץ פשוט, ולמדנו מזה שהשקלא וטריא כאן עמוקה מאוד. וצריך לשים לב לזה.

ב] וצ"ב למה נקט הטעינו חברו, ולא נקט נתן בידו, הרי ודאי שגם הנחה בידו נחשבת הנחה.

ג] עוד צ"ב שבפשטות נראה יש כאן שאלה האם דבר המונח על גופו של אדם נחשב כמונח על גבי קרקע. אך לא יתכן הדבר, שהרי כל הוצאה היא שהאדם לוקח דבר עמו ונח כאשר מגיע לרשות הרבים ונחשב שהחפץ נח ברשות הרבים.

ביאור הענין

מתבטלת, כלומר כשראובן הטעין את שמעון באוכלין ומשקין היה מקום לומר שאין ההנחה הזו נחשבת כגמר העקירה, שהרי כל הסיבה שהטעין אותו באוכלין ומשקין הוא בכדי שיצא החוצה ויוליך למקום שחפץ, ולכך יתכן שלא נעקרה העקירה הראשונה.

וכן פשוט שאם אדם עקר חפץ ממקומו, והשתהה מעט, לא נאמר שנעקרה העקירה הראשונה, אלא כיון שהוא בידו ומטרת העקירה הושגה – שהחפץ בידו – וכעת הוא מוכן ליציאה, ודאי שהעקירה לא נעקרה. ורק כשהוא תלוי בדעת אחרים נחשב שהעקירה נעקרה.

וכעת בכדי ליישב את הסתירה הזו צריך להעמיק ולומר. שהסיבה שעקירתו של בעל הבית לא נעקרה בהנחת החפץ בידו של העני הוא משום שהיד נגררת אחר הגוף, ולכך נחשב שהפעולה לא נגמרה. אך הנחה על גופו של אדם נחשבת כגמר הדבר אף שתכלית הפעולה לא הושלמה. והחילוק ביניהם דק.

ונראה דהנה יש להקשות, כשנתן בעל הבית את החפץ בידו של עני, מדוע אין העני מתחייב על הבאת ידו בחזרה הרי יש כאן עקירה. והרי פשוט וברור שאם יבוא אדם אחר ויעקור את החפץ מידי של העני יחשב כעוקר מרשות היחיד, אם כן מדוע השבת ידו של העני איננה נחשבת עקירה. כך היה קשה לבעל הגמ'. ועל כרחך שכיון שכל המטרה של העקירה של בעל הבית היתה בכדי שיוציא העני, לכך השבת ידו של העני איננה נחשבת עקירה אלא המשך למעשיו של בעל הבית.

ואם כן סברה הגמ' לומר שהוא הדין כשהטעינו חברו אוכלין ומשקין בכדי שיצא, נאמר שאין העקירה הראשונה נעקרת בהנחת האוכלין על גופו של האדם, משום שזו היתה מטרת העקירה, להניח את האוכלין על גוף שזו.

ולפי זה מבואר היטב שהיה פשוט וברור להם, שדבר המונח על האדם נחשב מונח, ועקירה ממנו נחשבת עקירה, וכל הנידון לא היה אלא שאם עקר והניח על אדם העומד להיעקר בכדי שימשיך את העקירה, שמא אין העקירה הראשונה